

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2010, 1(5), p. 185–203.

PRIVALOMO AUTORIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ KOLEKTYVINIO ADMINISTRAVIMO TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Ažuolas Čekanavičius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto

Civilinės ir komercinės teisės katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 2714 587

Elektroninis paštas azuolas.cekanavicius@yahoo.com

Pateikta 2009 m. rugsėjo 17 d., parengta 2010 m. sausio 25 d.

Anotacija. Nors Lietuvos Respublikos teisėje autorių ir gretutinių teisių teisinis reguliavimas grįstas išimtinumu, įtvirtintas ir privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo institutas. Straipsnyje taikant mokslinius teorinius ir empirinius metodus tiriamas privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo institutas, sisteminami ir aptariami egzistuojantys ir potencialiai galimi instituto modeliai, instituto teisinė prigimtis, egzistavimo tikslas ir taikymo sritis. Išnagrinėjus šį nacionalinėje teisėje įtvirtintą institutą tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės kontekste, pateikiamos šio instituto tobulinimo ir plėtros rekomendacijos.

Reikšminiai žodžiai: autorių teisė, autorių teisės, gretutinės teisės, kolektyvinis administravimas, privalomas kolektyvinis administravimas.

Ivadas

Sparti technologijų plėtra ir jų taikymas autorių bei gretutinių teisių objektų sklaidai skatina aktyvesnę autorių ir gretutinių teisių objektų civilinę apyvartą. Didėjantis visuomenės poreikis kuo efektyviau ir greičiau įgyti teises (licenciją) panaudoti autorių ir gretutinių teisių objektus skatina ieškoti suderinto licencijavimo mechanizmo, kuris užtikrintų ir teisių turėtojų, ir šių teisių naudotojų interesus. Privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo institutas – vienas iš būdų užtikrinti galimybę itin greitai ir paprastai įgyti licenciją panaudoti autorių arba gretutinių teisių objektus. Tai efektyvus būdas skatinti teisėtą autorių ir gretutinių teisių objektų civilinę apyvartą. Kita vertus, privalomas autorių ir gretutinių teisių kolektyvinis administravimas siaurina autorių ir gretutinių teisių išimtinį pobūdį, apriboja teisių subjektų galimybes pasirinkti jiems priklausančių autorių ir gretutinių teisių įgyvendinimo būdus. Privalomas kolektyvinis administravimas priimtinas teisių objektų naudotojams, bet galimas šio instituto ir autorių bei gretutinių teisių išimtinio pobūdžio konfliktas. Ši dilema ir lemia straipsnio aktualumą.

Svarstomais klausimais yra rašę užsienio mokslininkai Danielis Gervaisas bei Mihaly'as Ficsoras. Abu autoriai apskritai daug dėmesio skiria autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo instituto moksliniams tyrimams. Lietuvoje privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo instituto mokslinių tyrimų nėra atlikta, todėl straipsnis aktualus.

Straipsnio tikslas – ištirti Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtintą privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo institutą, jo teisinę prigimtį, egzistuojančius ir galimus šio instituto modelius, nacionalinėje teisėje įtvirtinto privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo teisinio reguliavimo santykį su tarptautinių sutarčių bei Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis, šio instituto taikymo srities plėtros galimybes.

Tyrimo objektas – tarptautinės sutartys, Europos Sąjungos teisės aktai, Lietuvos ir užsienio valstybių nacionaliniai teisės aktai, teismų praktika, mokslo darbai, susiję su privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo teisiniu reguliavimu.

Straipsnio tikslui pasiekti taikyti teoriniai analizės, apibendrinimo, lyginamasis bei empirinis dokumentų analizės metodai.

1. Autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo samprata ir funkcijos

Autorių teisių ir gretutinių teisių teisinio reguliavimo tikslas – skatinti kūrybingumą ir autorių bei gretutinių teisių objektų sklaidą. Autorių bei gretutinės teisės suteikia išimtines teises jų subjektui (turėtojui) naudoti autorių ir gretutinių teisių objektus ir iš jų naudojimo gauti pajamų. Viena iš autorių bei gretutinių teisių ypatybių ta, kad jos, išskyrus kai kurias išimtis, yra išimtinio pobūdžio. Teisių išimtinumas reiškia, kad visi asme-

nys turi įstatymo nustatytą pareigą nepažeisti autorių ir gretutinių teisių, o autorių ar gretutinių teisių objekto panaudojimas be autorių ar gretutinių teisių subjekto ar jo tinkamai įgalioto asmens leidimo yra laikomas neteisėtu. Aptariamų teisių išimtinis pobūdis yra vienas iš svarbiausių jų požymių¹. Turtinės autorių ir gretutinės teisės, dalyvaudamos civilinėje apyvartoje, užtikrina atlygį už kūrybinį indėlį autoriams, atlikėjams, kitiems autorių ir gretutinių teisių subjektams, skatina jų kūrybingumą. Autorių ir gretutinės teisės tampa „kūrybingumo valiuta“². Didžioji dalis autorių, atlikėjų, kitų autorių ir gretutinių teisių subjektų yra suinteresuoti, kad jų sukurti arba atliekami kūriniai, fonogramos arba kurie nors kiti autorių ar gretutinių teisių objektai būtų naudojami kuo plačiau, o už naudojimą būtų gautas kuo didesnis atlyginimas. Vis labiau plėtojantis ir sudėtingėjant autorių ir gretutinių teisių objektų civilinei apyvartai, autorių ir gretutinių teisių subjektams pasiekti šį tikslą darosi sudėtinga, nes ne taip paprasta savo intelektualinės veiklos rezultatus pasiūlyti plačiam naudotojų ratui, o vėliau kontroliuoti jų naudojimą, atlyginimo apskaičiavimą ir jo surinkimą. Kita vertus, naudotojams keblu surasti reikiamus autorių ir gretutinių teisių subjektus bei su kiekvienu asmeniškai suderinti jų intelektualinės veiklos rezultatų panaudojimo sąlygas. Ypač šį procesą apsunkina tai, kad autorių ir gretutinių teisių civilinė apyvarta neapsiriboja konkrečios valstybės teritorija, o vyksta pasaulio mastu. Šį procesą galima iliustruoti radijo transliuotojo pavyzdžiu. Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausantis radijo transliuotojas transliuoja savo parengtą radijo programą. Radijo programa yra sudaryta iš gausybės transliuojamų fonogramų, kitaip tariant, radijo eteryje skamba muzikos kūrinių atlikimų įrašai. Kad radijo eteryje būtų galima teisėtai transliuoti vieno muzikos kūrinio atlikimo įrašą, transliuotojui reikėtų sudaryti licencinę sutartį su visais autorių bei gretutinių teisių subjektais. Tai gali būti muzikos kūrinio autorius, muzikos kūrinio teksto autorius, atlikėjas, fonogramos gamintojas. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvieną nurodytų subjektų grupę gali sudaryti ne vienas, o daug asmenų: du muzikos teksto autoriai, šeši atlikėjai ir t. t. Transliuotojui tektų identifikuoti bei surasti kiekvieną iš autorių ir gretutinių teisių subjektų. Be to, pirminiai autorių bei gretutinių teisių subjektai (autoriai, atlikėjai, fonogramų gamintojai) savo teises gali perleisti tretiesiems asmenims. Dažnai nutinka ir taip, kad tam tikro objekto autorystę dalijasi keli asmenys ir net ne lygiomis dalimis (proporcijomis). Kita vertus, kiekvienas iš autorių ir gretutinių teisių subjektų negalėtų pasirūpinti savo autorių ir gretutinių teisių objektų sklaida pasaulyje, kontroliuoti objektų naudojimą, įskaitant atlyginimo už naudojimą apskaičiavimą bei surinkimą. Taigi autorių ir gretutinių teisių subjektams individualiai besirūpinant savo teisėmis, šių teisių civilinė apyvarta būtų daug lėtesnė, o tam tikros autorių ir gretutinių teisių objektų komercinio naudojimo verslo rūšys (pavyzdžiui, televizijos bei radijo transliavimas) taptų sunkiai įmanomos.

Dėl išvardytų priežasčių egzistuoja autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo institutas. Autorių ir gretutinių teisių subjektai turi teisę perduoti savo turtines teises kolektyviai administruoti šiems tikslams specialiai įsteigtiems autorių tei-

1 Usonienė, J. *Autorių teisių perdavimo ypatybės*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 71.

2 Florian, K. If the kids are united. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2007, 2(6): 371–376, 371.

sių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo subjektams³ (toliau – kolektyvinio administravimo subjektai). Tradiciškai kolektyvinio administravimo subjektai savo atstovaujamų autorių ir gretutinių teisių subjektų vardu atlieka šias pagrindines funkcijas: suteikia naudotojams licencijas naudoti kūrinius arba gretutinių teisių objektus, stebi ir kontroliuoja, kaip naudotojai naudoja kūrinius ir gretutinių teisių objektus įgytų licencijų pagrindu, apskaičiuoja bei surenka atlyginimą už šių objektų panaudojimą, paskirsto, taip pat išmoka surinktą atlyginimą savo atstovaujamiems autorių ir gretutinių teisių subjektams⁴.

Kolektyvinio administravimo subjektai sudaro sutartis su autoriais, atlikėjais, kitais autorių ir gretutinių teisių subjektais dėl jiems priklausančių kūrinių naudojimo ir kitų autorių ar gretutinių teisių objektų administravimo. Kiekvienas kolektyvinio administravimo subjektas turi savo administruojamų kūrinių arba kitų objektų sąrašą – repertuarą. Savo ruožtu vieni kolektyvinio administravimo subjektai sudaro sutartis su kitais kolektyvinio administravimo subjektais (pavyzdžiui, veikiančiais kitų valstybių teritorijose) dėl galimybės administruoti vienas kito repertuare esančius kūrinius arba kitus autorių bei gretutinių teisių objektus savo veiklos teritorijoje. Taip Lietuvos Respublikoje veikiančią radijo transliuotojas įgyja galimybę sudaryti licenciją su Lietuvos Respublikoje veikiančiu kolektyvinio administravimo subjektu dėl jo administruojamo plataus repertuaro kūrinių transliavimo radijo eterijoje.

Taigi efektyviai veikiant autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo sistemai laimi tiek autorių ir gretutinių teisių objektų naudotojai, tiek autorių ir gretutinių teisių subjektai. Kolektyvinio administravimo subjektai (be kita ko, pasinaudodami savo sudarytomis sutartimis su kitais analogiškais kolektyvinio administravimo subjektais) sudaro licencijas visame pasaulyje dėl autorių ir gretutinių teisių objektų naudojimo, kontroliuoja bei stebi naudojimą, surenka ir išmoka priklausantį atlyginimą. Tai naudinga autoriams, atlikėjams, kitiems autorių ir gretutinių teisių subjektams, nes didžioji dalis šių asmenų neturėtų pakankamai finansinių bei žmogiškųjų išteklių atlikti visas šias funkcijas individualiai. Be to, jiems būtų sunku vesti lygiavertes derybas su dideliais ir komerciškai stipriais komerciniais naudotojais, tokiais kaip transliuotojai arba telekomunikacijų kompanijos⁵. Savo ruožtu komerciniams naudotojams kolektyvinio administravimo sistema taip pat naudinga, nes suteikia galimybę vienoje vietoje įsigyti licenciją panaudoti didelės apimties repertuarą sudarančius autorių arba gretutinių teisių objektus apibrėžtoje teritorijoje.

3 Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598, 65 straipsnis.

4 Commission Recommendation 2005/737/EC of 18 May 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services. [2005] OJ L276/54. Article 1 (a); Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas, 67 straipsnis; Gervais, D. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, p. 38; Rudolph, J. The Importance and Functioning of Collective Management Organizations. *WIPO National Seminar on Copyright and Related rights for Lawyers and Judges organized by the World Intellectual Property Organization (WIPO) in cooperation with the Ministry of Culture in Damascus* [interaktyvus]. April 27 and 28, 2005 [žiūrėta 2009-08-26]. <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/arab/en/wipo_cr_dam_05/wipo_cr_dam_05_2.pdf>.

5 Florian, K., *supra* note 2, 2007, 2(6): 371–376, 372.

Taigi kolektyvinio administravimo subjektai – efektyvūs civilinės apyvartos tarpininkai tarp autorių bei gretutinių teisių subjektų ir autorių bei gretutinių teisių objektų naudotojų.

2. Privalomas autorių ir gretutinių teisių kolektyvinis administravimas

Autorių bei gretutinių teisių išimtinis pobūdis yra viena iš pagrindinių šiuo metu vėraujančio teisinio reguliavimo nuostatų. Remdamasis išimtinių teisių pobūdžiu kiekvienas autorių ir gretutinių teisių subjektas turi teisę pasirinkti individualų arba kolektyvinį autorių bei gretutinių teisių administravimą. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas taip pat yra pažymėjęs „maksimalios laisvės autoriams, kompozitoriams ir leidėjams disponuoti savo kūriniais reikalavimą“⁶ santykiuose su kolektyvinio administravimo subjektais. Remiantis šiuo reikalavimu kiekvienas autorių ir gretutinių teisių subjektas turi turėti visišką laisvę pasirinkti kolektyvinį jam priklausančių autorių ar gretutinių teisių administravimą arba jo atsisakyti.

Nors teisių įgyvendinimo srityje įtvirtintas anksčiau apibūdintas išimtinumo principas, autorių ir gretutinių teisių teisinio reguliavimo teorijoje ir praktikoje egzistuoja privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo institutas. Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo⁷ (toliau – AGTĮ) 65 straipsnio 3 dalyje numatyta, jog „šio straipsnio 2 dalies 4, 6, 10, 11, 13 punktuose nurodytos teisės įgyvendinamos tik kolektyvinio administravimo būdu“. Taigi akivaizdu, kad egzistuoja ir privalomas autorių bei gretutinių teisių kolektyvinio administravimo institutas. Kyla klausimas, kokia šio instituto teisinė prigimtis ir koks jo santykis su autorių ir gretutinių teisių išimtiniu pobūdžiu bei kokios teisinės privalomo kolektyvinio administravimo prielaidos? Atsižvelgiant į akivaizdų teigiamą šio instituto poveikį skatinant autorių ir gretutinių teisių civilinę apyvartą, svarbu išsiaiškinti, kokios yra galimybės plėsti privalomo autorių ir gretutinių teisių administravimo taikymo sritį. Šiuo tikslu pirmiausia būtina išnagrinėti teorijoje bei praktikoje egzistuojančius privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo modelius.

2.1. Privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo modeliai

Atkreiptinas dėmesys, jog šiame straipsnyje „privalomas“ kolektyvinis administravimas bus suprantamas plačiaja prasme, todėl bus nagrinėjami visi kolektyvinio administravimo teisinio reguliavimo modeliai, galintys suponuoti situaciją, kai be konkretaus subjekto aktyvių veiksmų (sutarčių sudarymo, prašymo pateikimo ir kt.) jam priklaus-

6 Case 127-73, *Belgische Radio en Televisie v. SV SABAM and NV Fonior* [1974] ECR 313. Para. 8.

7 Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas.

sančios autorių ar gretutinės teisės administruojamos kolektyvinio administravimo subjekto.

Teorijoje ir praktikoje galime skirti tris pagrindinius autorių ir gretutinių teisių privalomo kolektyvinio administravimo modelius: priverstinis arba tikrasis privalomas kolektyvinis administravimas (angl. *mandatory collective management*), prezumpcija pagrįstas, arba numanomas, kolektyvinis administravimas (angl. *presumption based or implied collective management*) bei išplėstinis kolektyvinis administravimas (angl. *extended collective management*).

Priverstinio kolektyvinio administravimo modelis pasižymi tuo, jog teisės aktai nustato, kad tam tikros autorių arba gretutinės teisės gali būti įgyvendinamos tik kolektyvinio administravimo būdu. Priverstinio kolektyvinio administravimo modelyje autorių ir gretutinių teisių subjektai tam tikrų jiems priklausančių teisių negali administruoti individualiai. Kolektyvinis administravimas yra vykdomas neatsižvelgiant į autorių ir gretutinių teisių subjektų valią. Akivaizdu, kad šis modelis iš esmės paneigia individualaus administravimo galimybę ir visiškai prieštarauja autorių bei gretutinių teisių išimtiniam pobūdžiui. Nepaisant to, kaip bus nagrinėjama šiame straipsnyje, jis sėkmingai yra ir gali būti įtvirtintas teisės aktuose tam tikrais atvejais ir esant tam tikroms sąlygoms.

Prezumpcija pagrįsto, arba numanomo, kolektyvinio administravimo modelis iš esmės remiasi prezumpcija, kad kolektyvinio administravimo subjektas administruoja tam tikros rūšies autorių arba gretutinių teisių objektų viso pasaulio repertuarą. Dėl šios priežasties naudotojas, sudaręs licencinę sutartį su šiuo kolektyvinio administravimo subjektu, gali naudoti bet kurį kūrinių arba gretutinių teisių objektą netikrindamas, ar tikrai šis objektas yra kolektyvinio administravimo subjekto administruojamame repertuare, kurį naudoti licencija yra suteikta⁸. Šis modelis dažnai apima ir naudotojo atsakomybės ribojimą tuo atveju, jeigu būtų pareikštos pretenzijos arba reikalavimai dėl pažeistų autorių ar gretutinių teisių, t. y. autorių ar gretutinių teisių subjektai, kurių kūriniai arba gretutinių teisių objektai nėra kolektyvinio administravimo subjekto administruojamame repertuare, pateiktų pretenzijas dėl šių objektų naudojimo „numanomos“ licencijos pagrindu. Šis modelis egzistuoja Didžiojoje Britanijoje⁹. Šio modelio trūkumas tas, kad nors praktikoje jis gali veikti ir suteikti daug praktinės naudos naudotojams, tačiau vertybiniu lygmeniu yra iš esmės ydingas. Šiame modelyje įstatymų leidėjas iš esmės sutinka ir pripažįsta, kad gali būti pažeidžiamos autorių bei gretutinės teisės, tačiau nustato mechanizmą, kuriuo autorių bei gretutinių teisių objektų naudotojai apsaugomi nuo neigiamų padarinių.

Išplėstinis kolektyvinio administravimo modelis populiarus Skandinavijos šalyse: Norvegijoje, Švedijoje, Islandijoje, Danijoje¹⁰. Jei egzistuoja kolektyvinio administravimo subjektas, įgaliotas administruoti nustatytos daugumos autorių bei gretutinių teisių subjektų tam tikras autorių arba gretutines teises, toks kolektyvinio administravimo

8 Gervais, D. *Collective Management of Copyright and Neighbouring Rights in Canada: an International Perspective*. Report prepared for the Department of Canadian Heritage [interaktyvus]. 2001, p. 35 [žiūrėta 2009-08-28]. <http://aix1.uottawa.ca/~dgervais/publications/collective_management.pdf>.

9 *Ibid.*

10 *Ibid.*, p. 39–40.

subjektas įstatymo pagrindu įgyja teisę administruoti teises ir tų subjektų (ir vietinių, ir užsienio), kurie jam nepavedė administruoti savo teisių. Tai yra išplėstinio kolektyvinio administravimo modelio esmė. Svarbus šio modelio bruožas, kad nepavedę administruoti savo teisių subjektai privalo turėti galimybę pareikštine tvarka atsisakyti jiems priklausančių teisių kolektyvinio administravimo¹¹. Šis modelis pažangus tuo, kad užtikrina autorių bei gretutinių teisių subjektų galimybę atsisakyti kolektyvinio administravimo. Šiuo atveju kolektyvinis administravimas nėra privalomas siaurąja prasme, nes subjektams paliekama galimybė rinktis, individualiai arba kolektyviai administruoti jiems priklausančias teises. Vis dėlto autorių ir gretutinių teisių subjektai privalo imtis aktyvių veiksmų konkrečioje valstybėje, kad jų teisės nebūtų kolektyviai administruojamos.

2.2. Autorių ir gretutinių teisių privalomo kolektyvinio administravimo taikymo sritis

AGTĮ 65 straipsnio 3 dalyje pateiktas teisių, kurios Lietuvos Respublikoje įgyvendinamos tik kolektyvinio administravimo būdu, sąrašas. Tai teisė į kūrinių ir gretutinių teisių objektų kabelinę retransliaciją, išskyrus atvejus, kai tai yra pačių kabelinės retransliacijos operatorių programos; teisė į fonogramų, išleistų komerciniais tikslais, transliavimą, retransliavimą ir kitokią viešą paskelbimą (įskaitant foninę muziką); teisė į kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo arba kitu panašiu būdu popieriuje); teisė į knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose; teisė į audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais. Visas šias teises atsižvelgiant į jų teisinę prigimtį galima suskirstyti į grupes.

Kaip jau minėta, vienas iš autorių ir gretutinių teisių požymių yra jų išimtinumas. Tačiau šis požymis turi išimčių. Tam tikros teisės nėra išimtinės, o suteikia tik teisę jų turėtojui reikalauti atlyginimo iš autorių ir gretutinių teisių objektų naudotojų. Būtent tokia teisė yra teisė į fonogramų, išleistų komerciniais tikslais, transliavimą, retransliavimą ir kitokią viešą paskelbimą (įskaitant foninę muziką). Ši teisė įtvirtinta AGTĮ 55 straipsnyje, taip pat tarptautiniuose teisės aktuose – Tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos¹² 12 straipsnyje ir Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutarties¹³ 15 straipsnyje. Ši atlikėjų ir fonogramų gamintojų teisė suteikia šiems subjektams teisę gauti tam tikrą atlyginimą už komerciniais tikslais išleistų (nepaisant jų išleidimo vietos) fonogramų ar jų kopijų tiesioginį arba netiesioginį transliavimą, retransliavimą ar kitokią viešą paskelbimą. Šį atlyginimą privalo mokėti fiziniai arba juridiniai asmenys, naudojantys fonogramas ar jų kopijas. Atlyginimo dydis ir jo mokėjimo sąlygos nusta-

11 Gervais, D. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2006, p. 48.

12 Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-249.

13 Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartis. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 95-2970.

tomos fonogramų naudotojų ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijų sutartyje.

Dar viena neišimtinė teisė – teisė į knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose. Ši teisė nacionalinėje teisėje atsirado įgyvendinant Tarybos direktyvą dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje reikalavimų¹⁴. Teisė platinti kūrinių originalą arba jo kopijas parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn arba valdyti, taip pat importuojant, eksportuojant yra išimtinė autorių teisė (AGTĮ 15 str. 1 d. 5 p.). AGTĮ 16 straipsnio 1 dalyje nustatytas išimtinės teisės platinti kūrinių išnaudojimo (išsėmimo) institutas. To paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta išimtis, kad išnaudojimo institutas netaikomas išimtinėi teisei nuomoti ar teikti panaudai parduotą arba kitaip perduotą nuosavybėn kūrinių ar jo kopijas. Nors aptariamo straipsnio 2 dalis tik patvirtina panaudos teisės išimtinumą, 3 dalis nustato, jog teikiant panaudai knygas ir kitus leidinius bibliotekose, jų autoriai turi teisę gauti tam tikrą atlyginimą už perduotą išimtinę teisę teikti kūrinių panaudai. Atlyginimo dydį ir mokėjimo tvarką nustato Vyriausybė, atsižvelgdama į Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių tarybos siūlymus. Nors lingvistinė konstrukcija „turi teisę gauti tam tikrą atlyginimą už perduotą išimtinę teisę teikti kūrinių panaudai“ pažymi, jog atlyginimas mokamas už perduotą išimtinę teisę, tačiau detalizuojantys šią normą poįstatyminiai teisės aktai¹⁵ leidžia daryti išvadą, kad autorių teisių subjektai neturi išimtinės teisės, o tik teisę į atlyginimą už knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose. Tą pažymi ir šią problematiką nagrinėję autoriai, įskaitant tai, jog dėl poįstatyminių teisės aktų formuluočių ši teisė vis dėlto tam tikra apimtimi gali būti ir išimtinio pobūdžio¹⁶.

Taigi analizuotos teisės sudaro pirmą grupę teisių, kurios administruojamos tik kolektyvinio administravimo būdu. Savo prigimtimi šios autorių ir gretutinės teisės nėra išimtinės, nes nesuteikia galimybės autoriams, atlikėjams arba fonogramų gamintojams teisės neleisti viešai skelbti komerciniais tikslais išleistų fonogramų ar jų kopijų arba teikti kūrinių panaudai bibliotekose, tačiau suteikia teisę gauti atlyginimą už tokius panaudojimo būdus. Dėl šių autorių ir gretutinių teisių neišimtinio pobūdžio nekyla teisinių kliūčių įstatymu nustatyti privalomą kolektyvinį administravimą. Šias teises įgyvendinti įmanoma tik kolektyviniu būdu, nes administruoti jas individualiai būtų ypač sudėtinga. Naudotojai aptariamais būdais naudotų autorių ir gretutinių teisių objektus, nes juos turi teisę naudoti be teisių subjektų leidimo, tačiau atitinkamų autorių, atlikėjų ir fonogramų gamintojų norint jiems sumokėti atlyginimą reikėtų ieškoti individualiai. Kadangi nebūtų standartizuoti atlyginimo tarifai, tektų individualiai naudotojams ir gretutinių teisių subjektams derėtis dėl atlyginimų dydžių už panaudojimą, o tokios derybos, tikėtina, būtų daugeliu atvejų komplikotos. Taip pat tikėtina, jog daugelis autorių ir gretutinių teisių subjektų neturėtų pakankamai finansinių bei žmogiškųjų išteklių individualiai administruoti šias teises.

14 Tarybos 1992 m. lapkričio 19 d. direktyva 92/100/EB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms intelektinės nuosavybės srityje. [1992] OL L 346.

15 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 182 „Dėl autorinio atlyginimo už knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose mokėjimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-574.

16 Usonienė, J., *supra* note 1, p. 74.

Antrą artimų pagal prigimtį ir privalomai kolektyviai administruojamų teisių grupę sudaro: teisė į kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo ar kitu panašiu būdu popieriuje) ir teisė į audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais. Šios teisės yra kilusios iš išimtinės teisės atgaminti autorių bei gretutinių teisių objektus. Viena iš autorių turtinių ir gretutinių turtinių teisių ypatybių yra ta, jog jų išimtinis pobūdis įstatymo nustatytais atvejais gali būti ribojamas¹⁷. Būtent antrąją aptariamų ir privalomai kolektyviai administruojamų teisių grupę sudaro teisės, kilusios iš teisių išimtinio pobūdžio ribojimų, įtvirtintų teisės aktuose, kai yra nustatyta pareiga naudotojams sumokėti kompensaciją (atlyginimą) už pasinaudojimą išimtimi.

Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos¹⁸ (toliau – Berno konvencija) 9(2) straipsnyje valstybėms konvencijos narėms numatyta teisė nustatyti išimtinės teisės atgaminti kūrinių išimtis, jei tik tokia išimtis atitinka tris sąlygas: apribojimas taikomas tik specialiai nustatytais atvejais; apribojimas neprieštarauja įprastiniam kūrinio naudojimui; apribojimas nepagrįstai nepažeidžia teisėtų teisių turėtojų interesų. Šis testas vėliau buvo pavadintas „trijų pakopų testu“ (angl. *three-step test*). Berno konvencija aptariamam straipsniui atvėrė galimybę valstybėms įstatymais įtvirtinti išimtis, jei tik tokios išimties atitinka trijų pakopų testą. Nors Berno konvencija numatė galimybę įtvirtinti tik atgaminimo teisės išimtis, vėliau tarptautiniuose teisės aktuose numatyta galimybė nustatyti visų turtinių teisių išimtis, jei tik išimtis atitinka trijų pakopų testą. Iš pradžių tai buvo numatyta Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba¹⁹ (toliau – TRIPS sutartis) 13 straipsnyje, vėliau Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties²⁰ 10 straipsnyje. Išimčių galimybė taikant trijų pakopų testą nustatyta ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo 2001/29/EB²¹ 5 straipsnio 5 dalyje.

Taigi nagrinėjamai privalomai kolektyviai administruojamų teisių grupei priskirtinos teisės yra kilusios iš atgaminimo teisės išimčių, nustatytų trijų pakopų testu. AGTĮ šios teisės taip pat įtvirtintos ketvirtojo skirsnio „Turtinių teisių ribojimai“ 20 straipsnyje (kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais), 23 straipsnyje (kūrinio atgaminimas reprografijos būdu) bei 58 straipsnio „Gretutinių teisių apribojimai“ 2 dalyje. Visoms šioms teisių išimtims būdinga tai, jog jos priskiriamos išimčių grupei, už kurias įstatymų leidėjas yra nustatęs kompensaciją, mokėtiną autorių ir gretutinių teisių subjektams. Ši kompensacija pagal galiojančių teisės aktų formuluotes yra vadinama „atlyginimu“ arba

17 Usonienė, J., *supra* note 1, p. 71.

18 Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-988.

19 Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 46-1620.

20 Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 32-1060.

21 Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva 2001/29/EB dėl autorių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo. [2001] OL L 167.

„autoriniu atlyginimu“²². Analizuojant poįstatyminių teisės aktų nuostatas gali kilti abejonų, kad šis atlyginimas kartais yra prilyginamas tam tikrai valstybės rinkliavai, nes dalis surinkto atlyginimo yra ne paskirstoma autorių ir gretutinių teisių subjektams, bet skiriama valstybės ir visuomeniniams poreikiams tenkinti. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos patvirtinimo“ 20 punktą numato, jog „iš atlyginimo, surinkto už importuotas ar pagamintas audiovizualines laikmenas, atskaičius sumas, numatytas šio Aprašo 19 punkte, atskaitoma 25 procentų dydžio suma Nacionalinio kino rėmimo programai, kaip numatyta Lietuvos Respublikos kino įstatymo 8 straipsnyje“. Mūsų nuomone, nepaisant ydingo teisinio reguliavimo, analizuojamo atlyginimo teisinė prigimtis yra akivaizdi – kompensuoti autorių ir gretutinių teisių subjektams už vartotojų pasinaudojimą įstatymų nustatytais išimtimis, t. y. už neatlygintinai padarytas kopijas. Tą patvirtino ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje²³.

Atkreiptinas dėmesys, jog atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, neegzistuoja savarakiškos teisės į kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo arba kitu panašiu būdu popieriuje) bei į audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais. Egzistuoja teisė į kompensaciją (atlyginimą) už galiojančių teisės aktų nustatytas išimtinės teisės atgaminti autorių ir gretutinių teisių objektus išimtis. Dėl šios priežasties turėtų būti tikslinamos atitinkamų AGTĮ nuostatų formuluotės, nustatančios autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo taikymo sritį.

Taigi antrą giminingų pagal savo prigimtį ir privalomai kolektyviai administruojamų teisių grupę sudaro teisės į kompensaciją (atlyginimą) už teisės aktų nustatytas išimtinės teisės atgaminti autorių ir gretutinių teisių objektus išimtis. Kadangi įstatymas įtvirtina išimtį iš išimtinės teisės, šiuo atveju taip pat nekyla teisiųjų kliūčių privalomai kolektyviai administruoti autorių ir gretutinių teisių subjektų teisę į kompensaciją. Kaip ir pirmos nagrinėtos privalomai kolektyviai administruojamų teisių grupės atveju, privalomas kolektyvinis teisių administravimas pateisinamas komplikuoju individualiu administravimu bei poreikiu objektyviai standartizuoti kompensacijos dydį.

Trečią privalomai kolektyviai administruojamų teisių grupę sudaro teisė į kūrinių ir gretutinių teisių objektų kabelinę retransliaciją, išskyrus atvejus, kai tai yra pačių kabelinės retransliacijos operatorių programos. AGTĮ 65 straipsnio 4 dalyje nustatyta šios teisės privalomo kolektyvinio administravimo tvarka. Tuo atveju, kai autorių teisių arba gretutinių teisių subjektas jokiai kolektyvinio administravimo asociacijai nėra suteikęs įgaliojimų įgyvendinti jo išimtinę teisę leisti kūrinių ar gretutinių teisių objekto kabeli-

22 AGTĮ 20 str. 3 d., 23 str. 3 d., 58 str. 2 d.; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 181 „Dėl autorinio atlyginimo už kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo ar kitu būdu popieriuje) mokėjimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-574; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. 1106 „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 84-3847.

23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra v. UAB „Trajektorija“* (bylos Nr. 3K-3-4/2008 m.).

nę retransliaciją, laikoma, kad tokius įgaliojimus turi kolektyvinio administravimo asociacija, Lietuvos Respublikos teritorijoje administruojanti tokio pobūdžio teises. Toks autorių teisių arba gretutinių teisių subjektas turi tokias pačias teises ir išpareigojimus pagal kabelinės retransliacijos operatorių bei kolektyvinio administravimo asociacijos sudarytas sutartis, kaip ir kiti teisių subjektai, suteikę tai asociacijai tokius įgaliojimus.

Teisė į autorių ir gretutinių teisių objektų retransliaciją yra išimtinė teisė. Jos išimtinumas nustatytas ir autorių teisių atveju (AGTĮ 15 str. 1 d. 8 p.), ir gretutinių teisių atveju (AGTĮ 53 str. 1 d. 1 p., 56 str. 1 d. 1 ir 2 p., 57 str. 1 d. 2 p.). Taigi susiduriama su situacija, kai išimtinėms teisėms yra nustatomas privalomas kolektyvinis administravimas. Teisinės technikos požiūriu tai traktuotina kaip išimtinėi teisei įgyvendinti privalomo mechanizmo nustatymas. Nors taip yra ribojamas teisių išimtinis pobūdis, jos vis tiek išlieka išimtinėmis, nes naudotojai, nesudarę licencinių sutarčių su atitinkamu kolektyvinio administravimo subjektu, negali naudoti autorių ir gretutinių teisių objektų. Skirtingai nei anksčiau nagrinėtu atveju, kolektyvinio administravimo subjektas šiuo atveju administruoja pačią išimtinę teisę į kabelinę retransliaciją, o ne atlyginimo už kabelinę retransliaciją surinkimą ir paskirstymą. Tai yra patvirtinęs ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismas išaiškindamas, kad kolektyvinio administravimo subjekto veiksmai neapsiriboja tik finansiniais teisių aspektais, tačiau kolektyvinio administravimo subjektas turi teisę suteikti arba atsisakyti suteikti kabelinės retransliacijos teisę, kitaip tariant, Kolektyvinio administravimo subjektas administruoja pačią išimtinę kabelinės retransliacijos teisę²⁴.

Galimybė nustatyti išimtinės teisės į retransliavimą įgyvendinimo apribojimus įtvirtinta Berno konvencijos 11 bis straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog literatūros ir meno kūrinių autoriai turi išimtinę teisę leisti: 1) transliuoti savo kūrinius eteriye arba viešai skelbti juos visuomenei bet koku kitu belaidžiu ženklu, garsų ar vaizdo siuntimo būdu; 2) viešai skelbti visuomenei laidais arba retransliuoti kūrinių transliacijas, kai tai daro kita nepradinė organizacija; 3) viešai skelbti transliuotą eteriye kūrinių garsiakalbiu arba bet koku kitu ženklu, garsų ar vaizdų siuntimo prietaisu. To paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog Berno konvencijos sąjungos šalių įstatymai gali nustatyti 1 dalyje numatytų teisių įgyvendinimo sąlygas, tačiau šios sąlygos bus taikomos tik tose šalyse, kurios jas nustatė. Šios sąlygos jokių būdu negali pažeisti nei asmeninių neturtinių autoriaus teisių, nei jo teisės gauti teisingą honorarą, kuri, nesant susitarimo, nustato kompetentinga institucija.

Pasinaudojant Berno konvencijos nuostatomis privalomas teisės retransliuoti kabeliniais tinklais kolektyvinis administravimas įtvirtintas Europos Sąjungos teisės aktuose. Tarybos direktyvos dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam retransliavimui, koordinavimo²⁵ (toliau – SAT direktyva) 9 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog valstybės narės privalo užtikrinti, kad autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų teisės leisti arba uždraus-

24 Case C-169/05, *Uradex SCRL v. Union Professionnelle del la Radio and de la Teledistribution (RTD) and Societe Intercommunale pour la Diffusion de la Television (Brutele)* [2006] ECR I-04973. Paras. 22–23.

25 Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission. [1993] OJ L248.

ti kabelinio tinklo operatoriui kabelinę retransliaciją gali būti įgyvendinamos tik per kolektyvinio administravimo subjektą. Taigi Europos Sąjungos antrinės teisės aktu yra ne suteikta galimybė valstybėms narėms nustatyti privalomą kolektyvinį administravimą išimtinėms kabelinės retransliacijos teisėms, bet nustatytas privalomas reikalavimas tokių teisių reguliavimą įtvirtinti nacionalinės teisės aktuose.

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytus aspektus, privalomo kolektyvinio administravimo nustatymas teisėms į kabelinę retransliaciją yra galimas pagal tarptautinės teisės aktus. Maža to – jis privalomas pagal Europos Sąjungos teisę. Toks teisinis reguliavimas yra logiškas ir pateisinamas. Kiekvienas transliuotojas sudaro savo programą ir tiksliai žino, kokie autorių ir gretutinių teisių objektai bus į ją įtraukti. Tuo tarpu retransliuotojas retransliuoja tuo pačiu metu nepakeistą ir nesutrumpintą transliuotojo programą. Taigi retransliuotojas iš esmės neturi galimybių tiksliai žinoti, kokie autorių ar gretutinių teisių objektai bus įtraukti į transliuotojo programą²⁶. Tikslaus planuojamo retransliuoti autorių ir gretutinių teisių objektų sąrašo sudarymas, išankstinis visų autorių ir gretutinių teisių subjektų suradimas, sandorių sudarymas labai komplikuoatų procesą. Nepavykus operatyviai surasti tam tikrų autorių arba gretutinių teisių subjektų ar nepavykus su jais sudaryti sandorių bei gauti sutikimų dėl jų autorių ar gretutinių teisių objektų retransliavimo, apskritai tektų atsisakyti tam tikrų transliuotojo transliuojamos programos dalių retransliavimo. Visos šios aplinkybės objektyviai leidžia daryti išvadą, jog teisių į retransliaciją individualus administravimas būtų pernelyg komplikuoatas, pareikalautų labai didelių išteklių, retransliavimo veikla taptų ypač sudėtinga.

Atkreiptinas dėmesys, jog privalomas kolektyvinis administravimas yra nustatytas galiojančiais teisės aktais tik kabeliniam retransliavimui, kuris apima nepakeistos transliuotojo programos perdavimą viešai priimti kabelinėmis arba mikrobanginėmis priemonėmis (AGTĮ 2 str. 15 d.). Vis dėlto, mūsų nuomone, anksčiau šiame straipsnyje išdėstyti argumentai, kodėl privalomas kolektyvinis administravimas yra pateisinamas ir logiškas išimtinėms teisėms retransliuoti kabeliniais tinklais, taikytini retransliavimui bet kuriomis technologijomis. Tai ypač svarbu sparčios šiuolaikinių technologijų plėtos sąlygomis, vykstant technologijų konvergencijos procesui²⁷, kuriame transliavimo bei retransliavimo veiklos teisinis reglamentavimas technologijų požiūriu lieka neutralus. Šiandien retransliavimo veikla vykdoma ne tik kabeliniais tinklais, bet, pavyzdžiui, ir belaidžiais plačiajuosčiais tinklais (į mobiliuosius telefonus). Tuo tarpu privalomas kolektyvinis administravimas yra nustatytas tik teisei retransliuoti kabeliniais tinklais. Taigi, mūsų manymu, nepagrįstai suteikiama privilegija tik vienai technologijai, nors šiuo metu negalima daryti esminio skirtumo, kokiomis technologijomis vykdoma retransliavimo veikla. Atsižvelgiant į tai, mūsų nuomone, tikslinga keisti anksčiau aptartą SAT direktyvos ir AGTĮ nuostatą, jog teisė į autorių ir gretutinių teisių objektų retransliaciją (neatsižvelgiant į technologiją, kuria vykdoma retransliacija) būtų įgyvendinama tik kolektyvinio administravimo būdu.

Būtina pažymėti, jog SAT direktyvos 10 straipsnyje nustatyta svarbi išimtis: valstybės narės privalo užtikrinti, jog 9 straipsnis nebus taikomas teisėms, kurios priklauso transliuojančioms organizacijoms ir yra susijusios su jų pačių transliacijomis, nepaisant

26 Prime, T. *European Intellectual Property Law*. England: Dartmouth, 2000, p. 301.

27 Jarukaitis, I., et al. *Elektroninių ryšių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 17.

to, ar šios teisės yra jų pačių, ar buvo perduotos joms kitų autorių teisių subjektų ir/ar gretutinių teisių subjektų. Toks teisinis reguliavimas pateisinamas tuo, jog transliuotoju yra santykinai mažai, jie patys gali administruoti savo teises, patys sudaro savo programas, įgyja autorių ir gretutines teises į programas sudarančius autorių bei gretutinių teisių objektus. Savo ruožtu retransliuotojai ketindami retransliuoti tam tikrą programą gali kreiptis į aiškų transliuotoją dėl programos retransliavimo, individualiai sudaryti sandorius dėl tokio programos panaudojimo. Mūsų nuomone, SAT direktyvos 10 straipsnio reikalavimas nėra tinkamai perkeltas į Lietuvos nacionalinę teisę, t. y. AGTĮ. Manytina, jog SAT direktyvos 10 straipsnis aiškiai nustato, jog privalomas kolektyvinis administravimas netaikytinas transliuotojo turimoms teisėms į jo paties transliaciją (transliuojamą programą). Šio straipsnio antroje dalyje leidžiama aiškiai suprasti, kad kalbama ne tik apie gretutines transliuojančiųjų organizacijų teises į programas, nes vartojama lingvistinė konstrukcija „nepaisant to, ar šios teisės yra jų pačių, ar buvo perduotos joms kitų autorių teisių subjektų ir/ar gretutinių teisių subjektų“. Taigi kalbama ir apie autorių turėtines teises, ir apie gretutines teises į transliuojamą programą. Darytina išvada, kad nagrinėjamos nuostatos esmė – transliuotojų galimybė individualiai sudaryti sandorius su retransliuotojais dėl jų transliuojamų programų (kartu su į jas įtrauktais autorių ir gretutinių teisių objektais, į kuriuos transliuotojai įgiję ir kabelinės retransliacijos teises) retransliavimo.

Tuo tarpu AGTĮ 58 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad atlikėjų, fonogramų gamintojų, audiovizualinio kūrinio (filmo) pirmojo įrašo gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų teisė į kabelinę retransliaciją įgyvendinama tik per gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijas šio įstatymo 65 straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatyta tvarka. Ši nuostata netaikoma transliuojančiųjų organizacijų teisėms į jų pačių retransliuojamas laidas ir programas, nepaisant to, ar šios teisės priklauso pačiai transliuojančiajai organizacijai, ar jai jas perdavė kiti autorių teisių arba gretutinių teisių subjektai. Pirma, ši nuostata kalba tik apie gretutines teises. Antra, šioje nuostatoje kalbama apie transliuojančiųjų organizacijų teises „į jų pačių retransliuojamas laidas ir programas“. Transliuotojai yra taip vadinami ir turi transliuotojų teisinį statusą dėl to, kad transliuoja programas, o ne jas retransliuoja. Kita vertus, jeigu tam tikras asmuo, kuris yra transliuotojas, be to vykdo retransliavimą, jis ta apimtimi yra retransliuotojas ir jam taikomas retransliuotojo teisinis statusas. Galbūt įstatymo leidėjas turėjo galvoje atvejus, kai transliuotojai tuo pat metu savo transliaciją retransliuoja kitomis technologijomis (platformomis) nei pirminė transliacija, pavyzdžiui, internetu (angl. *simulcasting*). Tačiau, kaip jau minėta, tokiu atveju tai nėra tinkamas SAT direktyvos 10 straipsnio nuostatos įgyvendinimas nacionalinėje teisėje. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus į AGTĮ būtina įtraukti iš esmės pažodžiui SAT direktyvos 10 straipsnio nuostatas, kaip išimtį iš 65 straipsnio 3 dalies.

2.3. Privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo srities plėtimas

Privalomas autorių ir gretutinių teisių kolektyvinis administravimas, kaip jau minėta, – efektyvi priemonė skatinti autorių ir gretutinių teisių civilinę apyvertą. Atitinkamoms teisėms nustatytas privalomas kolektyvinis administravimas gali išspręsti daug

problemų: autorių ir gretutinių teisių objektų „našlaičių“²⁸ (kurių autorių ar gretutinių teisių subjektai yra nežinomi arba nesurandami dėl objektyvių priežasčių – nesirūpina savo teisėmis ir kt.) panaudojimo problema, sutaupyti daug autorių ir gretutinių teisių objektų naudotojų laiko, ypač palengvinti sandorių dėl autorių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo sudarymo procesą, garantuoti, kad bus įmanoma įgyti licenciją visus norimus autorių ir gretutinių teisių objektus panaudoti atitinkamu būdu. Šios priežastys skatina nagrinėti klausimą, ar galima plėsti privalomo autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo sritį. Įvertinus autorių ir gretutinių teisių išimtinumu pagrįstą šiuo metu egzistuojantį teisinį reguliavimą, darytina išvada, jog privalomas autorių ir gretutinių teisių kolektyvinis administravimas galimas šiais atvejais:

- kolektyviai administruoti autorių ar gretutinės teisės, kurios savo prigimtimi nėra išimtinės, o tik teisės į atlyginimą;
- kolektyviai administruoti teisę į kompensaciją (atlyginimą) už galiojančių teisės aktų nustatytas išimtis iš išimtinių autorių ir gretutinių teisių;
- kolektyviai administruoti išimtinės autorių ir gretutinės teisės, kai šių teisių įgyvendinimo ribojimus *expressis verbis* leidžia tarptautinės sutartys, kurių pagrindu autorių bei gretutinių teisių subjektams suteikiamos išimtinės autorių ir gretutinės teisės.

Pažymėtina, jog visais šiais atvejais galima taikyti privalomo autorių ir gretutinių teisių administravimo instituto modelius, iš esmės paneigiančius autorių ir gretutinių teisių išimtinumą, t. y. jau nagrinėtus šiame straipsnyje priverstinį kolektyvinį administravimą bei prezumpcija pagrįstą arba numanomą kolektyvinį administravimą. Prezumpcija pagrįstas arba numanomas kolektyvinis administravimas, mūsų nuomone, apskritai neturėtų būti taikomas bei plečiama jo taikymo sritis dėl priežasčių, kurios nagrinėjant šį modelį šiame straipsnyje nurodytos anksčiau. Tuo tarpu priverstinio kolektyvinio administravimo modelis gali būti taikomas tik trimis anksčiau įvardytais atvejais. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo metu Lietuvos nacionalinėje teisėje numatytas tik priverstinis kolektyvinio administravimo modelis.

Mūsų nuomone, išimtinių autorių bei gretutinių teisių kolektyvinio administravimo taikymo sritis galėtų būti papildomai plečiama taikant išplėstinio kolektyvinio administravimo modelį tiems autorių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo būdams (toms autorių ir gretutinėms teisėms), kai sunku įgyvendinti individualų kolektyvinį administravimą arba yra objektyvus visuomenės interesas taikyti būtent išplėstinį kolektyvinį administravimą. Nuolat girdimas visuomenės ir tam tikrų (valstybės ir Europos Sąjungos) institucijų skatinimas efektyviai spręsti kūriniių viešo paskelbimo internete problemas (t. y. skatinti teisėtą autorių ir gretutinių teisių objektų viešą paskelbimą internete, tuo pat metu skatinant inovacijų plėtrą). Šis klausimas galėtų būti sprendžiamas taikant būtent išplėstinio kolektyvinio administravimo modelį „kūrinio naudojimo internete tei-

28 Van Gompel, S. *Audiovisual Archives and the Inability to Clear Rights in Orphan Works* [interaktyvus]. Strasbourg: European Audiovisual Observatory, 2007, p. 1–8 [žiūrėta 2009-08-28]. <http://www.obs.coe.int/oea_publ/iris/iris_plus/iplus4_2007.pdf.en>.

sėms“ (angl. *online rights*) į muzikos kūrinius, kaip jos apibrėžtos Komisijos rekomendacijos²⁹ 2005/737/EC 1 (f) straipsnyje.

Išplėstinio kolektyvinio administravimo modelis, manytina, tik iš dalies apriboja autorių ir gretutinių teisių išimtinę pobūdį, tačiau palieka lengvai įgyvendinamą teisę autorių ir gretutinių teisių subjektams atsisakyti kolektyvinio administravimo. Taip būtų išspręsta daug anksčiau minėtų problemų, kurios yra sprendžiamos nustatant priverstinį kolektyvinį administravimą. Vienas iš pagrindinių pranašumų yra tas, jog būtų iš anksto visiškai aišku, į kuriuos autorių ir gretutinių teisių objektus teisės yra administruojamos individualiai. Sudarant sutartį su vienu kolektyvinio administravimo subjektu, būtų įgyjamos teisės panaudoti visus tam tikros rūšies autorių ar gretutinių teisių objektus, išskyrus aiškiai identifikuotas ir įtvirtintas išimtis. Svarbu, jog tas išimtis sudarytų teisės, kurios priklauso aktyviems, savo teisėmis besirūpinantiems bei aiškiai indentifikuotiems autorių ir gretutinių teisių subjektams. Pažymėtina, jog išplėstinio kolektyvinio administravimo modelis pripažintas Europos Sąjungos antriniais teisės aktais. SAT direktyvos 3 straipsnis įtvirtina galimybę valstybėms narėms direktyvoje nustatyta tvarka taikyti išplėstinio kolektyvinio administravimo modelį administruoti išimtinę autoriaus teisę viešai skelbti autorių teisių objektus palydovu numatant tam tikras išimtis. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl autorių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo 2001/29/EB preambulės 18 punktą taip pat įtvirtina nuostata, kad „ši direktyva nesumenkina valstybėse narėse teisių administravimui skirtų priemonių, pvz., išplėstinių kolektyvinių licencijų“³⁰.

Kaip atkreipia dėmesį šią temą nagrinėjantys autoriai, kuriant tarptautinės autorių teisės sistemą tam tikros teisės buvo taip reglamentuotos, kad atrodė, jog individualiai įgyvendinti teises neįmanoma arba bent jau neįmanoma racionaliu ir efektyviu būdu, „tačiau nuo to laiko, nuolat kylant naujoms technologijų bangoms, sričių, kur individualus teisių įgyvendinimas tapo neįmanomas arba bent jau nepraktiškas, nuolat daugėja“³¹. Vykstant šiems procesams nuolat kyla idėjų, kad tam tikros išimtinės teisės negali būti administruojamos tradiciniu individualiuoju būdu, jos turėtų būti susiaurintos iki teisės į atlyginimą arba jų apskritai atsisakyta. Mūsų nuomone, tokiose „probleminėse“ srityse taikytinas išplėstinis kolektyvinio administravimo modelis. Taip būtų sumažinta įtampa, nuolat kylanti dėl konflikto tarp autorių bei gretutinių teisių ir visuomenės interesų, tokių kaip teisė į informaciją, žinias, technologinę pažangą. Siūlomas būdas paskatintų problemas spręsti ne nustatant išimtis išimtinėms autorių ir gretutinėms teisėms, o skatinant civilinę apyvartą, t. y. šalinant kliūtis teisėtai ir protingomis sąnaudomis įsigyti licencijas.

29 Commission Recommendation 2005/737/EC of 18 May 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services. [2005] OJ L276/54.

30 Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva 2001/29/EB dėl autorių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo.

31 Ficsor, M. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 2002, p. 16.

Išvados

1. Skirtini trys pagrindiniai autorių ir gretutinių teisių privalomo kolektyvinio administravimo modeliai: priverstinis kolektyvinis administravimas, prezumpcija pagrįstas, arba numanomas, kolektyvinis administravimas bei išplėstinis kolektyvinis administravimas.

2. AGTĮ įtvirtintas privalomo kolektyvinio administravimo teisės pagal jų teisinę prigimtį galima skirstyti į tris grupes:

- autorių ir gretutinės teisės, kurios nėra išimtinės, tačiau suteikia teisę tik gauti atlyginimą už tam tikrus autorių ar gretutinių teisių objektų panaudojimo būdus;
- teisės, kilusios iš išimtinės teisės atgaminti nustatytų išimčių trijų pakopų testo pagrindu, kai yra nustatyta pareiga naudotojams sumokėti kompensaciją už pasinaudojimą išimtimi;
- išimtinė teisė į autorių ir gretutinių teisių objektų kabelinę retransliaciją.

3. Neegzistuoja savarankiškos teisės į kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo arba kitu panašiu būdu popieriuje) bei į audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais. Egzistuoja teisė į kompensaciją (atlyginimą) už galiojančių teisės aktų nustatytas išimtinės teisės atgaminti autorių ir gretutinių teisių objektus išimtis. Dėl šios priežasties koreguotinos AGTĮ nuostatų formuluotės, nustatančios autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo taikymo sritį.

4. Egzistuojantis teisinis reguliavimas nepagrįstai suteikia pranašumą tik kabelinio retransliavimo technologijai, nes šiandien negalima daryti esminio skirtumo, kokiomis technologijomis vykdoma retransliavimo veikla. Atsižvelgiant į tai keistinos SAT direktyvos bei AGTĮ nuostatos, jog teisė į autorių ir gretutinių teisių objektų retransliaciją būtų įgyvendinama tik kolektyvinio administravimo būdu, nepaisant technologijos, kuria yra vykdoma retransliacija.

5. Į Lietuvos nacionalinę teisę netinkamai perkeltas SAT direktyvos 10 straipsnio reikalavimas: valstybės narės privalo užtikrinti, kad kabelinės retransliacijos teisės įgyvendinimas tik kolektyvinio administravimo būdu nebus taikomas teisėms, kurios priklauso transliuojančioms organizacijoms ir yra susijusios su jų pačių transliacijomis, nepaisant to, ar šios teisės yra jų pačių, ar buvo perduotos joms kitų autorių teisių subjektų ir/ar gretutinių teisių subjektų. Dėl šios priežasties į AGTĮ privalo būti perkelta ši nuostata.

6. Priverstinio bei numanomo (prezumpcija pagrįsto) autorių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo modelį galima taikyti šiais atvejais: 1) kolektyviai administruoti autorių ar gretutinės teisės, kurios savo prigimtimi nėra išimtinės, o tik teisės į atlyginimą; 2) kolektyviai administruoti teisę į kompensaciją (atlyginimą) už galiojančių teisės aktų nustatytas išimtis iš išimtinių autorių ir gretutinių teisių; 3) kolektyviai administruoti išimtinės autorių ir gretutines teisės, kai šių teisių įgyvendinimo ribojimus *expressis verbis* leidžia tarptautinės sutartys, kurių pagrindu autorių bei gretutinių teisių subjektams suteikiamos išimtinės autorių ir gretutinės teisės.

7. Išimtinių autorių bei gretutinių teisių privalomo kolektyvinio administravimo taikymo sritis gali būti papildomai plečiama taikant išplėstinio kolektyvinio administravimo modelį tiems autorių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo būdams (toms autorių ir gretutinėms teisėms), kurių individualus administravimas sunkiai įgyvendinamas arba yra objektyvus visuomenės interesas taikyti tokį teisinį reguliavimą.

Literatūra

- Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūriniių apsaugos. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-988.
- Case 127-73, *Belgische Radio en Televisie v. SV SABAM and NV Fonior* [1974] ECR 313.
- Case C-169/05, *Uradex SCRL v. Union Professionnelle del la Radio and de la Teledistribution (RTD) and Societe Intercommunale pour la Diffusion de la Television (Brutele)* [2006] ECR I-04973.
- Commission Recommendation 2005/737/EC of 18 May 2005 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services [2005] OJ L276/54.
- Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission. [1993] OJ L248.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva 2001/29/EB dėl autorių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo. [2001] OL L 167.
- Ficsor, M. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Geneva: World Intellectual Property Organization, 2002.
- Florian, K. If the kids are united. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2007, 2(6).
- Gervais, D. *Collective Management of Copyright and Neighbouring Rights in Canada: an International Perspective*. Report prepared for the Department of Canadian Heritage [interaktyvus] 2001 [žiūrėta 2009-08-28].
- <http://aix1.uottawa.ca/~dgersvais/publications/collective_management.pdf>.
- Gervais, D. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. The Netherlands: Kluwer Law International.
- Jarukaitis, I., et al. *Elektroninių ryšių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra v. UAB „Trajektorija“* (bylos Nr. 3K-3-4/2008 m.).
- Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 181 „Dėl autorinio atlyginimo už kūrinių atgaminimą reprografijos būdu (fotokopijavimo ar kitu būdu popieriuje) mokėjimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-574.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 182 „Dėl autorinio atlyginimo už knygų ir kitų leidinių panaudą bibliotekose mokėjimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-574.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. 1106 „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 84-3847.
- Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartis. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 95-2970.

- Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 32-1060.
- Prime, T. *European Intellectual Property Law*. England: Dartmouth, 2000.
- Rudolph, J. The Importance and Functioning of Collective Management Organizations. *WIPO National Seminar on Copyright and Related rights for Lawyers and Judges organized by the World Intellectual Property Organization (WIPO) in cooperation with the Ministry of Culture in Damascus* [interaktyvus]. April 27 and 28, 2005 [žiūrėta 2009-08-26]. <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/arab/en/wipo_cr_dam_05/wipo_cr_dam_05_2.pdf>.
- Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 46-1620.
- Tarybos 1992 m. lapkričio 19 d. direktyva 92/100/EB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms intelektinės nuosavybės srityje [1992] OL L 346.
- Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-249.
- Usonienė, J. *Autorių teisių perdavimo ypatybės*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.
- Van Gompel, S. *Audiovisual Archives and the Inability to Clear Rights in Orphan Works* [interaktyvus]. Strasbourg: European Audiovisual Observatory, 2007 [žiūrėta 2009-08-28]. <http://www.obs.coe.int/oea_publ/iris/iris_plus/iplus4_2007.pdf.en>.

COMPULSORY MANAGEMENT OF COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Ažuolas Čekanavičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *If copyright and related rights were administered only by their owners individually the civil circulation of these rights would be far less intensive. Furthermore, the development of certain businesses based on commercial uses of copyright and related rights would be hardly imaginable. Collective management organizations are effective intermediaries between the owners of copyright and related rights and the users of the subject matter of copyright and related rights. Three main models of collective management of copyright and related rights can be distinguished: mandatory collective management, presumption-based or implied collective management and extended collective management. In Lithuanian national law, only the mandatory collective management model is established. Mandatory collective management and implied (presumption-based) collective management can be applied only in the following cases: to collectively manage the copyright and related rights which are not exclusive by their nature but merely rights to remuneration; to collectively manage the right to compensation (remuneration) for exceptions to exclusive rights established in line with the three-step test; to collectively manage exclusive copyright and related rights once limitations on the execution of these exclusive rights are expressly allowed by international treaties. The scope of the application of compulsory collective management of copyright and*

related rights can be broadened by applying the extended collective management mechanism for the types of uses of subject matter of copyright and related rights for which individual management is very complicated or there is objective public interest for applying such a legal mechanism. Laws currently in force put cable retransmission in more advantageous position in comparison to retransmission over other platforms (technologies). However, there currently is no significant difference in which retransmission technology is used for the exploitation of the subject matter of copyright and related rights. Thus, laws currently in force need to be changed to apply the compulsory management mechanism for all retransmission rights irrespective of the technologies used. Article 10 of Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission is not appropriately transposed into Lithuanian national law. Thus, the requirement set out in this article of the directive must be transposed into national law.

Keywords: *copyright law, copyright, related rights, collective management, compulsory collective management.*

Ažuolas Čekanavičius, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: autorių teisė, autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinis administravimas.

Azuolas Cekanavicius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, doctoral student. Research interests: copyright law, collective management of copyright and related rights.